

L 0 72

Kern 241

(1-27)

(1)

DE
SANGVINIS MISSIONIS
IN
FEBRIBVS INTERMITTEN-
TIBVS VTILITATE

PRAESIDE

PETRO IMMANVELE HARTMANNO,

PHIL. ET MED. DOCT. MED. THEOR. CHEM. ANAT. ET BOTAN. PROF.
PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. NAT. CVR. ET ELECTOR. MOGVNT. ER-
FVRT. SCIENT. VTIL. ITEMQVE SOCIETAT. BERÖLINENS. NATVR.
SCRVTATOR. ET DVCAL. TEVTON. HELMSTAD. SODALE, ORDINIS
MEDICI HOC TEMPORE DEÇANO,

AD DIEM NOVEMBRIS c|o|cc|lxxvii.

MEDICAM ET CHIRVRGICAM DOCTORIS
LAVREAM

LEGITIME CAPESSVRVS

PVBLICE DISSERET

AVCTOR

CHRISTOPHORVS LEBRECHT ROEMER

ISLEBIA - MANSFELDICVS.

TRAIECTI AD VIADRVM,

TYPIS IOANNIS CHRISTIANI WINTERI.

DE
SANGVINIS MISSIONIS

FEBRIBVS INTERMITTENTIBVS
TIBVS YLLIATE

IN
PRAESIDI
PETRO IMMANUELLE HARTMANNO

AD-DIEM NOVEMBRIS MDCCCLXXVII
MEDICAM ET CHIRURGICAM DOCTORIS

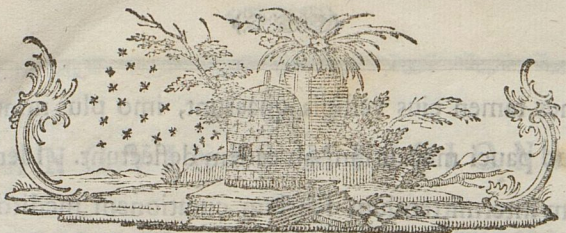
I. ABRHAM
LEOITIME CARSSARVS
AVCTOR

CHRISTOPHORVS LIBRECHT ROEMER

TR. LIBRECHT AD VINDRUM
MDCCCXXXII

PRÆFATIO.

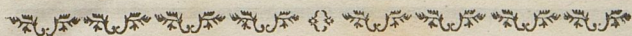
Licet in determinandis sanandisque morbis non vna viguerit inter veteres aequae ac recentiores artis salutaris antistites doctrina; in eo tamen, quantum mihi constat, fere omnes consentiunt, si exoptatum expectemus in curatione euentum, morbi causam esse et quaerendam et tollendam, siquidem hac sublata et morbus, et, quae ab eodem pendent, symptomata euanescerent. Quae quidem via quamuis sola certa tutaque sit, non o-

mnes tamen eius vestigia quaerunt, imo plus minus
 haud pauci medentium ab eadem deflectunt. Idem,
 dum intermittentium febrium curationem meditor,
 obseruare mihi videor. Quanta enim hic in meden-
 do diuersitas! Sane non tam ab indicationum et con-
 traindicantium diuersitate petita, quam ex arbitrio et
 incongrua ratiocinandi methodo enata. Igitur quum
 animaduertam, plures sanguinis missionem in curan-
 dis febribus intermittibus iniuste aut negligere,
 aut damnare, ex quorundam haud incelebrium in ar-
 te salutari virorum mente; libellum qualemcunque,
 ad summos in medicina honores consequendos, *de*
sanguinis missionis in febribus intermittibus utilitate con-
scribere, operae pretium esse duxi. Quod ut B. L. ae-
 qui bonique consulat, est, quod etiam atque
 etiam rogo.

DE

DE
SANGVINIS MISSIONIS
IN
FEBRIBVS INTERMITTENTIBVS
VTILITATE.

I.
Febrim intermittentem eam esse febrim, quae accedat
recedatque alternis vicibus ita, vt sui nullum fere ad fen-
sum relinquat vestigium, iam a maioribus in pathologi-
cicis accepimus. GALENVS de differ. febr. L. I. C. I.
BOERHAAVE aphor. 727. V. SWIETEN comm. ad h. l.
Referuntur ad eiusmodi febres, ratione typi diuersae hae
in primis earundem species, nimirum: quotidiana, ter-
tiana, quartana, rel. eademque et simplices, et duplica-
tae, triplicatae, atque varia ratione complicatae. Paro-
xysmos inferre et breuiores et longiores, adeo non num-
quam protractos, vt continuae videantur, eademque et
anticipare et postponere, et vagas, et constantes seruare
periodos, obseruantur. Paroxysmi quoque solent pro
typi ratione esse diuersi, vt tamen maxime spectanda sint:
frigus, horror, rigor; calor, aestus, sudor, variaque
symptomata; atque in vniuersum duratio accessionis at-
que intermissio. Easdem quoque neque aetati vlli, nec
sexui vtrique parcere, existere epidemicas, endemicas,
sporadicas, adeoque a caussis tum vniuersalibus, tum sin-

gularibus, repetendas esse, inter medicos satis constat. Sic et distinctio in vernaes et autumnales, adnotante SYDENHAMO, magno viro, maximi momenti est. Adeo denique deprehenduntur interdum larvatae, vt sub grauissimis suis symptomatibus medicos haud raro fallant, siquidem sub apoplexiae, cari, rel. larua latent. Sed his diutius inhaerere non placet.

II.

Quae esset harum febrium natura, maiores nostri aequae, ac recentiorum medicorum multi disquisuerunt: at, si dicendum quod res est, non fausto omnino omnine. Neque, rem esse expeditu difficillimam, certe negari potest. Vt vero, quantum licet, atque ad nos iam pertinere videtur, eius naturam declarem, vt, quae sint earumdem febrium causae remotae, exponamus, tumque ad proximam, quam dicunt, transeamus, omnino necesse erit.

III.

Itaque ad remotas harum febrium causas, comprobantibus obseruationibus, iure meritoque referri merentur sequentes:

- a) *ingesta*; sub cibi, potus, veneni, medicamenti nomine usurpata (vnde et cruditates primarum viarum), quae varia ratione, aut qualitate, aut copia, febrem intermittentem excitasse visa sunt, obseruantibus V. Cl. Conf. RIEDLINI lin. med. Ann. 5. Ann. 6. obs. 5. et p. 756. LOTICII obs. med. L. I. ETTMÜLLER obs. 225.

opp.

opp. T. IV. p. 379. TORTI therap. Spec. L. II. C. VIII.
Schol. 2. Aſta N. C. vol. V. obf. 18. MADAI
v. Wechſelſieb. §. 257.

b) *colluuius humorum prauorum, tam in viis primis, quam
ſecundis haerens, maxime bilis vel abundantia, vel corruptio.*
v. SWIETEN comm. ad §. 747. SENAC de recon-
febr. interm. natura L. I. C. V. VI. MEDICVS beobacht.
T. I. §. 61. p. 110. ſeq. VOGEL prael. de cogn. et cur.
morb. §. 14. p. 10.

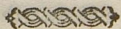
c) *Plethora, maxime commota. Hinc ſola venae ſectio
febrim ſuſtulit: atque orta obſeruatur a haemorrhagiis
conſuetis ſuppreſſis, v. g. a catameniis, haemorrhoidi-
bus. cf. §. XV.*

d) *ſpiſſitudo ſanguinis, indeque enatae ſtaſes, obſtruccio-
nes, quorſum referas exempla mulierum, grauiditatis
tempore his febribus correptarum. FR. HOFFMANN
opp. T. II. p. 28. obf. 1. RIVERII obf. cent. IV. obf.
72. opp. p. 547.*

e) *cachexiae, vt ſcorbutus; ETTMÜLLER opp. T. IV.
Coll. Conf. caſ. 150. p. 351. TIMAEVS v. GÜLDEN-
KLEE obf. med. L. VIII. caſ. 15. 18. malum venereum
DEIDIER de morb. vener. obf. 4. de SAVVAGES
noſol. meth. (ed. Amſt. 4.) T. I. p. 353. v. SWIETEN
Comm. T. V. p. 529.*

f) *veneris abuſus: tres caſus habet MADAI l. c. §. 172.*

g) *Hy-*

- g) *hysterica passio*. Eph. N. C. Dec. I. a. 2. obs. 193. Dec. III. a. 5. et 6. obs. 136. de SAVVAGES l. c. T. I. p. 352.
- h) *idiosyncrasia*, si varia non sine horrore assumuntur. Eph. N. C. Dec. II. a. 4. app. obs. 51. a. 2. obs. 127. ETTMÜLLER l. c. 188. 365.
- i) *heterogena*, in corpore delitescencia, vt *calculi, vermes*. FORESTI obs. L. III. o. 44. Eph. N. C. Dec. I. a. 6. et 7. obs. 104. Dec. II. a. 5. app. obs. 22. Dec. III. a. 1. o. 136. et. a. 2. obs. 96. TORTI l. c. L. V. C. VI. ed. Præf. p. 431.
- k) *metastases*, vt a scabie repulsa. FR. HOEFMANN T. II. 12. T. I. p. 336. f. 358. I. IVNCKER. consp. ther. spec. T. LXXIX. 249. suppressa transpiratione aut sudore SENAC l. c. L. IV. C. VI. MADAI l. c. §. 102. 105. 240.
- l) *animi adfectus*. Eph. N. C. D. III. a. 2. o. 198. A&. N. C. Vol. V. obs. 117. ETTMÜLLER l. c. obs. 140. p. 347. obs. 252. p. 385. RIEDLINVS l. c. a. 2. m. mai. obs. VI. v. SWIETEN Comm. ad aphor. 755. TRALLES *V. Cel. v. fus opii* f. II. c. II. §. 4. MADAI l. c. §. 107.
- m) *aëris constitutio endemica, loca humida et frigida, paludum effluvia*. Eph. N. C. Dec. II. a. 7. obs. 220. SENAC l. c. L. I. C. VII. PRINGLE *V. Cel. v. d. Feldkrankheit d. Armees*. th. III. Cap. IV. *Abshn. II.* ed. BRAND. p. 205. seq. DON. MONRO *v. d. Feldkrankh.* p. 160. seq. HVXHAM Opp. T. II. Cap. II. ed. REICHEL. p. 35. *epidemi-*

demica FR. HOFFMANN T. II. p. 20. obs. VI. CLEG-
HORN v. d. Krankheiten in Minorca Cap. II. VOGEL
I. c. § 14.

III.

Hae fere sunt materiales causae, quae intermittentes varii generis febres excitasse visae sunt. At easdem non sufficere vbiq̄ue inducendis eiusmodi febribus, inde facile colligitur, quod vna aut plures enumeratarum conditionum interdum adsint, nec sequatur tamen febris intermittens. Itaque debet adesse alia causa, aut iam ante materialem causam, in corpus agentem, praesens, aut simul cum illa inducatur, oportet. Id perspexerunt fere omnes, quotquot fuere medici; at, quae esset eiusmodi causa, eorumdem ingenia exercuit, variaque variorum fuit sententia. Alii enim in fluidis, alii in solidis corporis humani, in ambobus alii quaesuerunt, atque varia demum ratione sunt ratiocinati.

V.

Missis aliis, eam expendamus sententiam, quae maxime rationibus se commendat, quamque grauissimi in arte viri hodie tuentur. Nimirum videtur in intermittentibus febribus nervosum in primis adfci systema, atque inordinato cuidam, sed determinato tamen motui singulari subesse. „Repentes, inquit AVRIVILLIVS, in diss. de Febr. intermitt. malign. §. VI. in syll. opusc.

B

med.

~~1816~~

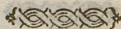
tans, maximam habet cum febribus intermittibus analogiam. Similes enim sunt ambarum exacerbationes, ab horripilatione inchoant, transeunt in calorem, sudoreque finiuntur, similes redduntur urinae, et iuuantium nocentiumque in ambabus par est ratio. Quis vero est, quin mali hysterici sedem ponat in nervoso systemate? Sic etiam feminae hystericae, si intermittente corripiuntur, a malo hysterico fere liberae sunt.

VI.

Porro larvatae febres consistunt in nervosi systematis laesione, e. c. paralyti, epilepsia, lethargo; ac transeunt hi adfectus in febres intermittentes, sicut et iidem ab illis sanantur; v. SWIETEN aph. 757. Denique febrifuga pleraque in nervos potissimum agunt. Sic emetica, quorum vel unicum sufficit tollendae feбри intermittenti, nullo alio remedio in usum vocato, SENAC l.c.L.III. C.VI.p.239. non tam videntur feбри mederi, euacuatione cita materiae pravae, atque tollendo stases atque obstructions viscerum, quam excitato motu succussorio videntur nervi ita adfici, ut singularis nervorum status salutifera mutetur ratione. cf. SENAC l. m. c. Sic etiam roborantia, atque in primis cortex Peruvianus, egregium illud ac specificum fere in intermittibus febribus remedium, maxime in solida, atque in primis in nervos agunt, ut multae suadent varii generis observationes.

B 2

VII.

VII.

Igitur videtur febris excitari intermittens, dum inordinatus, sed idem singularis, determinatus systematis nervosi motus producitur a causa materiali, in §. III. enarrata. Atque ab eadem singulari nervosi systematis conditione paroxysmos quoque repetendos esse, haud ini-que statuunt summi viri. Sic SWIETENIVS, „videtur, „inquit, ab epidemico miasmate excitari febris intermit- „tens, simulque inprimi spiritibus, nervis, vel horum „origini communi talis character, per quem stato tempo- „re paroxysmus reuertatur.“ ad aphor. 757. T. II. p. 538. Quae vero sit eadem singularis systematis nervosi indoles, huc usque nos latet, ac forte aeternum latebit.

VIII.

Sed propius accedamus ad propositum nostrum. Quum non possit dubitari, quin morbus quicumque tollatur causa morbi proxima, ut aiunt, sublata, et hic oportebit, medentem respicere ad causam febris intermittens proximam. Ea vero quum et nos fere lateat, atque deprehendatur tolli, sublata causa materiali; ut curaturus febrim intermittentem respiciat ad causam materialem, oportebit. Igitur debet cognita habere atque perspecta signa, quibus materialis agnoscatur causa.

VIII.

Hinc missis iam reliquis causis materialibus, quae deprehenduntur febres intermittentes excitare, ad plethoram

thoram redeamus, vtpote quae febribus intermittentibus producendis haud impar haberi debet. Nimirum plethoram, notum est, inducere acrimoniam, spasmos, congestiones ad pectus et caput, orgasmum. Spasmos inquam, cum ob distensiones vasorum minorum, tum ob enatam, maxime ob tardiores humorum circuitum, spissitudinem. Acrimoniam autem producit tam ob eandem spissitudinem, quam ob spasmos, quibus se- et excretionibus turbantur, vt noxia excernenda in corpore retineantur. Congestiones vero facile quoque concipiuntur ob spasmos, in partibus exterioribus ponendos, quibus fit, vt sanguis interiora versus ruat, atque ad debiliora in primis loca, hinc ad pulmones et caput. Igitur ob congestum circa praecordia sanguinem difficilis redditur respiratio, et quum sub tarda respiracione sanguis difficulter possit a capite descendere, intelligitur, cur caput maxime obruatur sanguine. Sed quum sanguis in capite congestus noceat premendo cerebrum et stagnando, facile patet, cur et delirium sequatur. Denique orgasmus ex plethora facile deducitur. Nam posita in vasis minoribus resistentia sanguis circa praecordia accumulatur, incitaturque inde cor tum ad celeriores tum frequentiores actionem, quorsum et facit humorum acrimonia; vnde orgasmus ratio facile patet.

Sed positis itaque spasmis, acrimonia humorum, orgasmo, congestionibus versus caput, haud difficulter intelligitur, nervosum systema grauius affici debere, vt

ad motus inordinatos, sed determinatos incitetur, hinc oriatur febris intermittens.

X.

Sed poterit alia causa materialis (§. III.) in corpore plethorico, quod ob plethoram ad eiusmodi causam suscipiendam aptius est, efficere febrim intermittentem. In eiusmodi igitur subiecto plethora praesens symptomata magis intendat, oportet. Plethora enim, ut vidimus §. VIII., spasmos, congestiones, orgasmum, hinc ipsam febrim adaugebit. Praeterea vero, qui adeo salutiferi esse in febribus intermittibus observantur, ad finem accessionum erumpentes, sudores ob spasmos cohibentur, qui etiam, ut urina cruda reddatur, efficiunt. Dum igitur retinentur in corpore noxia, summo cum fructu excernenda, fomes febrilis augetur, nervosum systema magis adficitur: ut itaque plethora nova existet paroxysmorum causa.

XI.

Atque eiusmodi febribus medenti quoque plethora obstat, si vel febris non a plethora orta fuerit. Nimirum, quae tanti in his febribus plerumque facienda sunt, emetica aegroti plethorico vix quidem tuto exhiberi possunt; siquidem, et humorum congestiones versus caput tantae inferantur, ut vasorum ruptura in encephalo sequatur, et in vasis ventriculi inflammatio inducatur, aut sanguinis

guinis vomitus, metuendum est. Igitur emetica in plethorico homine, feбри intermittente correpto, contraindicantur. Sed et aluum purgantia, quae licet sine damno propinentur, saltem absque fructu exhibentur, quoniam ob enatos spasmos secretio intestinalis prohibetur; imo resorptio assumtorum retardatur, ut et reliqua medicamenta absque utilitate omnino propinentur.

Ex quibus denique omnibus adparet, male se habere eiusmodi plethoricos, febribus intermittentibus correptos. Id quod Cl. RAYMOND his testatur: „Quamobrem homines plethorici, et lauta diaeta usi, in majori semper discrimine haerent. Observatum quoque est, iuvenes floridos et robustissimos difficilius resurgere.“ rel. in ill. BALDINGERI syll. diff. Vol. I. p. 33. §. XI.

XII.

Iam signa tradamus oportet, quibus, febrim intermittentem esse a plethora repetendam, aut ob eandem grauiorem reddi, intelligatur: quae quidem huc redeunt. Nimirum si homo lauto aut abundanti victu usus, vitam in primis sedentariam vivens, appetitu ciborum gaudet integro, bene digerit, et nutritur, tarde et difficulter respirat, atque ingratum in pectore sensum (ob difficilem sanguinis per pulmones transitum) experitur, atque a leuiori causa anhelat, subitaneo calori obnoxius ab ingestis paullo calidioribus aut exaestuans, lassitudinem

dinem corporis sentit, musculorum actioni dolorificae, corporis vniuersi, maxime pedum grauitati, somni cupiditati obnoxius est, noctes turbulentas, somnifas habet; facies florida, subrubea, rosea, oculi rubentes, et crebra ophthalmia, capitis grauitas et dolor, in primis sub frontis et syncipitis osse; aurium tinnitus, vertigo, sensibilitas maior, pulsus fortis, durus, plenus, tardus, atque a leuissima causa concitatus, consuetae etiam haemorrhagiae suppressae; si haec, inquam praesto sunt, homo plethoricus dicendus est.

His itaque signis, plethoram veram sanguineam manifestantibus praegressis, in aegrotto febris intermittente iam laborante, sub paroxysmo vix frigus sentitur atque aestus vehementissimus est, maxime humores caput versus ruunt, vt facies, oculi, rubore suffundantur, atque haud raro delirium paroxysmum comitetur; lingua non est fordida, nec sudor vix vllus obseruatur ad accessionis finem; neque apyrexia adest plenaria, capitis dolores perdurant, atque in intermissione venae tumunt.

XIII

Sed quomodo his febribus intermittibus laborantibus mederi debet? Ipsae natura his congrue medetur? Videndum est, siquidem ars est naturae minister.

Itaque febres intermittentes interdum haemorrhagiis, narium, yteri, haemorrhoidibus, rel. sanantur, e docentibus obseruationibus, Eph. N. C. Cent. VI. obs. 60.

p. 317. P. ALPINI qui ipse a febre quartana epistaxi, qua sex libr. sanguinis perdidit, liberatus est; de praef. vita et morte aegr. L. VII. C. II. §. 5. et L. VI. C. XIII. §. 3. FORESTI, L. III. obs. 32. RIVERII obs. Cent. IV. obs. 61. de HAEN Rat. med. T. XI. C. I. §. I. p. 6. et 56. 57. et MORGAGNI, de sed. et caus. morb. epist. XXI. a. 43. qui refert, febrim intermittentem esse solutam sanguinis grumosi per tussim reiectione.

XIII.

Igitur quum eiusmodi aegroti haemorrhagiis, a natura excitatis, egregie sustentati fuerint (§. XIII.) atque plethora congrue imminuatur sanguinis missione, iubet omnino ratio, in eiusmodi subiectis institui. Vidimus enim §. X. XI., quantum damni in eiusmodi febribus plethora adferat, atque omnem medicinam in iisdem inanem esse, nisi sanguis imminuatur; id quod per artem facile obtinetur.

XV.

Itaque celebranda est sanguinis missio, secundo venam,

a) curatiue

1) ob *plethoram*, quae credenda est causa materialis febris intermittens (§. IX. XII.). Hinc merito instituitur, repetita quoque, donec plethorae signa cum febre euanescant, aut si febris superfit, haec tamen possit conuenienti ratione expugnari. Intermittentem enim fe-

C

brim

brim interdum omnino tolli, vna, aut repetita venae sectione, absque omni alio remedio, obseruationes comprobant. Quod quidem fit, dum materialis febris intermittentis causa sola plethora est. Sic eiusmodi obseruationes leguntur apud FORESTVM, Obs. L. III. C. 2. 3. vbi aegrotus post tertianae paroxysmum tertium adeo vehementem, vt deliraret, venae sectione instituta in apyrexia, a febre omnino liberatus est. Alter aegrotus, fascia, sectae in brachio venae circumdata, noctu sponte soluta, dormiens tantum sanguinis amisit, vt paene moriretur. Sed febris abiit. Similes historiae exstant apud AMATVM LVSITANVM, Cent. VII. cur. 51. RIVERIVM obs. Cent. I. obs. 20. PECHLINVM obs. L. II. obs. 12. MADAI l. c. §. 203. qui meminit mulieris, lactationis tempore tertiana correpta. Varia incassum adhibita fuerunt remedia, donec in memoriam reuocaret, ipsam, ter antea iam matrem, bene se habuisse, quod mox a puerperio catamenia erumperent. Substituit itaque, quum et accessionis tempore dorsi dolores experiebatur, partus doloribus vehementiores, venae sectionem, qua instituta siluit febris. Reuersam post quatuor hebdomades denuo phlebotomia profligauit. Tertio redeuntem denuo sanguinis missione fugauit. Tandem erumpentibus catameniis febris omnino euauit.

XVI.

Sed et ipse duas obseruationes habui, quae huc spectant. Nimirum iuuenis, XIV. annos natus, plethoricus,

ricus, correptus erat tertiana. Suasi phlebotomiam. Noluit eadem uti ille, atque alia remedia ad debellandam febrim in usum vocavit. His autem nihil iuuantibus rediit. Denuo suasi sanguinis missionem, quam demum instituit, eo euentu, ut a febre postea, absque omni alio medicamento, sanitatem recuperaret. Altera historia ad mulierem XXX. annor. attinet, utpote quae plethorica tertianaque laborans, catamenia diu non sustinuerat; commendauit, (quum ad me accedebat, ut antifebrilia suaderem), phlebotomiam, quam etiam instituendam curauit tanto cum fructu, ut febris abiret, atque catamenia demum erumperent.

XVII.

Spectant et huc grauissimorum auctorum testimonia. Nimirum **CELSVS** L. II. c. X. p. 78. ed. **KRAVS**. *Ergo vehemens febris, inquit, ubi facies rubet; corpus, venae tument, sanguinis detractionem requirit.* Sed idem hic obtinere, ex iam dictis satis superque patet. Sic etiam **FR. HOFFMANNVS** opp. T. II. p. 17. §. X. *quando febris, inquit, primum accedens, continuae speciem refert, ingens aestus cum delirio urget, aestas regnat, aeger aetate vixens, sanguine abundat, utiliter vena pertunditur.* **WERLHOFIVS** l. c. p. 74. quoque; *venae sectio, inquit, pro plethorae, orgasmis et virium modulo, plenitudinem minuere, stases, inflammationes, et raptus ad cerebrum praepedire, et orgasmo sanguineo naturaeque nutui obsequi, in pluribus necessum fuit.* **AC SWIETENIVS** ad §. 762. T. II. p. 552

C 2

haec

haec notauit: *venae sectio prodest in iuuenili plethorico corpore, febrili intermittente laborante, imprimis verna tempestate, dum metus est, ne tempore caloris febrilis rarefactus sanguis plena nimis vasa rumpat, dum ingens capitis dolor ab eadem causa vrget.* Sic quoque de HAEN I. C. T. XI. Cap. I. p. 53. merito laudatur *venae sectio, inquit, in febribus intermittentibus. Est enim aliquando metus, ne in plethoricis a valido febrili motu, humor copiosior circumductus noceat stagnando, obstruendo, inflammando, repagulaque diffringendo sua.* — Quando igitur suam fortunatam praesin laudabat D. CHOMEL, ex dato, hora ante paroxysmum largo chamomillae cum cremore tartari decocto, institutaque mox inde venae sectione, eum plethoricos maxime in cura habuisse, credibile fit. Tum etiam SENACVS I. C. L. III. C. V. p. 229. Noxium in primis esset, inquit, *venae sectionem praetermittere, si iurget sanguis, si intensus sit febrilis motus, si calori vrenti aut acutissimo capitis dolore vexentur aegri, metuendam sane esset, ne grauior steret morbus, et variarum partium laederentur functiones; non alii profecto causae tribuenda saepissime febrium pertinacia, quam huic neglecto remedio; inde non raro febrifugorum irrita, imo et noxia vis; his aduersari sanguinis copiam, tum circuitus impetum, et inde exortum calorem, certissima constat experientia.*

Atque VOGELIUS I. C. p. 19. Sanguinis missio etiam tunc conuenit, inquit, *tam in ipso circuitu, quam extra illum, in primis ubi acerbiores capitis dolores et mentis alienationes vexant. Ut plane non audiendi sint hi, qui tam*

quam

quam maxime nociuam eam in intermittentibus reiciunt. Sic etiam CLEGHORN l. c. Cap. III. p. 186. in omni tertiana, si mox vocatus erat, sanguinem misit, atque aetatem omnino negligens, X. a. XII. uncias sanguinis detraxit; atque si cephalaea aut graue delirium, et magnus dolor aut aestus in interioribus obseruabatur, repetiit sanguinis missionem. Tumque docet, paroxysmorum vehementiam imminui, apyrexias perfectiores reddi, emetica et purgantia melius agere, ac symptomata periculosa arceri, ut difficilis respiratio, sopor cum delirio, atque inflammationes viscerum. Denique Cl. QVARIN meth. medend. febr. Cap. XII. p. 127. *Vernales febres, inquit, in iuuenibus et sanguineis non raro mutantur in inflammatorias; hinc pulsu pleniori, duriore, respiratione difficili, maxime si abusus spirituosorum febrim praecessit, aut consuetae sanguinis euacuationes intermissae fuerunt, vena secanda est. Sed et in autumnalibus sanguinis detractio necessaria est, si mox dicta symptomata spectentur.*

E contrario maximo cum damno interdum omititur. Sic BALLONIVS epidem. Lib. II. p. 287. grauiorem recenset casum, *vbi nobilis vir, febre tertiana laborabat; medicus ἀποβολὴς detractionem sanguinis neglexit. Quarto paroxysmo rupsit veluti venis, et facto impetu quodam in partibus internis, tanta foras excretio sanguinis consecuta est, ut eo ipso die obeundum illi fuerit.*

XVIII.

2) Maxime instituenda est sanguinis missio, *vbi haemorrhagiae consuetae suppressae sunt, ut catameniorum, haemorrhagiarum, &c.*

morrhoidum fluxus. Sic varia exstant exempla, vbi magno cum fructu venae sectio celebrata est, aut hiru-
dines ad anum adplicatae fuerunt. Eiusmodi obserua-
tiones occurrunt apud FORESTVM obs. L. III. obs. 41.
FABRICIVM HILDANVM de tuenda valetud. p. 645.
RIVERIVM prax. med. L. XVII. C. V. RAYGERVM ad
SPINDLERI obs. 45. Schol. „BEN. FAVENTINVS,
„inquit auctor, in tollendo quartanam, praecedenti-
„bus vniuersalibus remediis, pro indubitato experi-
„mento habebat, vt venae haemorrhoidales secarentur.
„Refert quoque GVAINERIVS se vidisse, praece-
„ptorem suum IAC. FOROLIVIENSEM de la TVR-
„RE, nobilem quemdam curasse solis remediis, quae
„haemorrhoides prouocabant.“

3) *vbi circuitus per viscera abdominalia impeditus est, aut retardatus, vt in hypochondriacis, haemorrhoidariis, grauidis, quoniam ea mala, §. IX. seq. exposita inde au-geantur, oportet; vt congestiones, spasmi. Spectat huc FR. HOFFMANNI opp. T. II. p. 27. §. VIII. testimonium: Sanguinis per venam sectam missio, dicentis, auferendis quartanae causis directe quidem non respondet, nihilo tamen secius, vbi suspicio est, febrem ab impedito sanguinis per abdominis viscera progressu sustentari, vti in iis, qui pathematibus hypochondriaco-hystericis obnoxii fluxum haemorrhoidalem antea experti, aut molimina ad hunc sentiunt, utiliter vti que venam in pede pertunditur, adeo vt vnica venae sectione quartanam contumacem peni-*

penitus discussam esse, obseruauerim. Quum enim grauidae tantum non omnes sint plethoricae, venae sectionem, si quartana corripuntur, utiliter non modo ferunt, sed et possunt, ne, intenso per spasmos febriles sanguinis motu, uterus ad praematuram exclusionem fetus sollicitetur. Sic etiam septimestri grauidae, correptae duplici tertiana, cum fructu vena secta est aliquoties RIVERII obs. Cent. IV. c. 72.

XVIII.

4) *ubi apyrexia est imperfecta, ut pulsus sit celerior naturali, cephalalgia persistet, vexet sitis, aeger languidus et debilis est, ut solet esse in febris tertianis, aut nimium protractis, aut duplicatis. Sic etiam in iis instituenda est phlebotomia, quae in initio continuae sunt, aut in iis, quae facile continuae fiunt. Interdum quoque hic repetenda est. Sic SENACVS I. c. L. III. C. IV. p. 228. vidi saepissime, inquit, febres duplices tertianas unica venae sectione in tertianas simplices abiisse, dimidia ergo huius febris pars tolli potest misso sanguine, sed quod non minoris momenti est, obseruatione certa et repetita mihi constat, paroxysmos omnino mitiores fieri: postquam missus est sanguis, minus urget calor, parciore est sudoris effluxus, dolor capitis est leuior, functiones denique omnium partium melius procedunt. Addit deinde sequentia: I. m. c. p. 230. In constitutione, quae hic loci vigeat, febres erant duplices tertianae, imo multae continuarum inducebant speciem; atqui in iis aegri nullum percipiebant leuamen, nisi post tres aut quatuor venae sectiones; in multis ita du-*

rus

rus erat pulsus, et ita acutus capitis dolor, ut quinquies vel sexies venae sectionem repetere cogerentur medici; si ei parcerent, ingens urensque urgebat calor, atroces erant capitis dolores, in vere continuas abire solebant febres, at postquam satis laxata fuerat misso sanguine corporis compages, remittebant breui omnia symptomata, induciasque concedebant ad alia exhibenda remedia. Sic etiam *III. MEDICVS* l. c. T. I. §. 83. p. 175. seq. ter, quater, et ultra, sanguinem detraxit in sua epidemia. Neglecta autem phlebotomia in continuas abeunt, monente etiam *DON. MONRO*, l. c. p. 150. 151. quum e contrario duplices reddantur simplices, si venae sectio instituitur, obseruantibus *SENACO*, l. c. *FORESTO* l. c. L. V. obs. II. de *SAUVAGES* l. c. T. I. p. 346. *HUXHAMO* opp. T. II. p. 33. aliis.

XX.

5) *phlogistica quoque sanguinis diathesis*, in his febribus interdum, maxime in febribus quotidianis et tertiana duplici, praesens, sanguinis missionem indicat. Sic *HUXHAMVS* l. m. c. p. 32. sanguinem, inquit, in febribus quotidianis magis, quam in tertianis, atque in his magis, quam in quartanis, densum esse et tenacem, nos docet experientia; ita ut in quotidianis, ceteris paribus, proxime ad statum inflammatorium accedat. — Itaque videmus, non nullas febrium intermittentium species quam proxime ad statum accedere inflammatorium, et regimen frigidum, conuenientem diluendi modum et interdum sanguinis

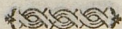

guinis non minus, ad aliquem gradum emissionem, quam alias requirere euacuationes. Similiter etiam ill. TISSOTVS Anl. f. d. gem. Mann. §. 261. haec proposuit: Wenn die Anstöße sehr stark, und die Kopfschmerzen sehr heftig sind, wenn das Gesicht roth, der Puls voll und hart und Husten vorhanden ist, der Puls seine Härte behält, wenn das Wasser hitzig, und die Zunge sehr trocken ist, so muß man einen Aderlaß vornehmen.

- 6) *epidemica quoque constitutio determinat, an venae sectio sit instituenda, atque an repetenda sit. Sic iubebat illa, quam obseruabant SENAC et CAS. MEDICVS v. cel. sed eadem renuit quandoque, vt in sequentibus patebit.*
- 7) *in primis institui debet, si recens est febris, licet in inueteratis quoque febribus intermittentibus locum habeat. SENACO l. c. p. 100. 101. enim iudice, in inueteratis quoque febribus locum habet, si pulsus eam postulat aut permittit, et nimia est febris excandescencia, ubi ab eiusmodi remedio abstinere non licet.*
- 8) *maxime quoque in vernalibus febribus instituenda est. Sic TORTI Therapeut. special. Cap. IX. distinguendum est, inquit, inter febres intermittentes vernas, aestiuas, et autumnales. — Vere siquidem turgent succi omnes nostri spiritu per hiemem compresso, solisue calore perfusi, quaquaversum alacriter expanduntur. — Si igitur febris intermittens verno tempore contingat, suavior sum, vt tali tempestate instituat venae sectio.“ Similia supra leguntur apud van SWIETEN §. XVII.*

D

§. XXI.

XXI.

9) In *quartana* etiam in primis instituenda est. SYDEN-
HAMVS opp. T. I. p. 193. quidem venae sectionem in
„quartanis his reiecit: „Quartanariis in tantum ob-
„est phlebotomia, vt iuuenes, qui a morbo alias intra
„sex menses fuissent liberati, per sex adhuc alios ab eo-
„dem detineantur: aetateque prouectiores, qui nisi
„sanguinem detraxissent, intra annum poterant sanari,
„morbum etiam vltra statutum illud tempus alere pericli-
„tantur, ac denique eodem viti succumbere.“ Sed
nimia est SYDENHAMI censura. Supra enim retuli-
mus obseruationes, vbi sanguinis detractio optimo cum
fructu in quartanis instituta est, aut hirudines ad anum
applicatae fuerunt. Quorsum pertinent HILDANI,
FORESTI, PECHLINI, FR. HOFFMANNI, MA-
DAI, obseruationes. Hinc etiam SENACVS l.c. p.
355: *interim non succedit, inquit, vt plurimum curatio
absque venae sectione in quartana; vnde si per vires licet,
semper tentanda est, id quod etiam RIVERIUS pr. med.
L. XVII. S. II. C. V. p. 441. comprobat. Neque etiam
audiendi sunt, inquiens, qui sanguinis missionem non ad-
mittunt in quartana, nisi illius redundantia per venarum
turgescenciam, aliaque signa apparuerint. Perpetuo enim ab
initio est plethora ad vires, ni quartana aliis febris longis
successerit.*

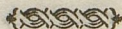
10) in *tertiana pleuritica*. Rarior quidem febris, quam
tamen viderunt VALESIVS in epid. L. I. Sect. III. p. 30.
v. SWIETEN, Comm. T. II. p. 446. de HAEN Febr.
diuis. p. 139. R. M. T. II. p. 91. LAVTTER hist.
med.

med. Cap. II. caf. 5. 9. et de SAVVAGES l. c. T. I. p. 351. n. 4.; est pleuritis, qua alternis diebus pleuritide obnoxius est aeger, alternis vero nullo morbo tenetur. Curatur phlebotomiis et catharticis, edicentibus v. SWIETEN et de SAVVAGES l. c., licet adeo largas venaeſectiones non ferat, vt pleuritis vera, monente van SWIETEN Comm. T. III. p. 42.

II) in febribus intermittentibus malignis, vt *apoplectica*. SYDENHAMVS opp. T. I p. 191. S. quidem et hic venaeſectiones damnauit: MORTONVS Pyretol. exerc. I. p. 75. ed. Lugd. 1737. autem easdem omnino, nec ſine ratione admittit. (cf. §. IX. X. XI. Atque ſub plethorae praefentia etiam easdem admittunt TORTI l. c. Cap. IX. ac WERLHOFFIVS l. S. c.

XXII.

b) *Prophylaſtice* inſtituenda eſt venae ſectio, vt tuto poſſint exhiberi emetica in corpore pleniori. Sic SWIETENIVS l. c. T. II. p. 553. *Si emetico opus eſt, inquit, quandoque venae ſectio praemittitur, ne inter vomendum ſanguine diſſenta vaſa, in primis in capite, violentis illis nixibus rumpantur.* Imo SYDENHAMVS opp. T. I. p. 32. qui alias venae ſectiones in intermittentibus damnat, in tertianis vernalibus, admittit, maxime ſi vomitorium exhibendum eſſet. Atque Cl. RAYMOND l. c. §. XIV. p. 35. in coll. III. BALDINGERI qui ſanguinis detractiōnem SYDENHAMI fere verbis in intermittentibus reprehendit; tamen eandem hic admittit. *Si facies rubra et inflata, oculi inflammati, calor*

vehemens et per totum corpus aequabilis est, ante vomitum vena secanda est. Contra si facies pallida et contracta, pulsus non plenus, sed paruus, tum venae sectio nociua foret.

XXIII.

Sed quando instituenda sit venae sectio? quaeritur. Sub initium inuasionis, an finito paroxysmo? Videtur sub initium inuasionis prodesse, siquidem emetica et purgantia hoc tempore data, dum typus febris nimium pertinax est, motus febriles turbant summo cum fructu. Sic CELSVS in stadio caloris, ASCLEPIADEM secutus, exhibuit emeticum. L. III. C. XII. XIV. Dedit etiam cum fructu CRATO resp. et epist. med. L. II. p. 417. Negarunt autem CELSVS L. II. C. X. p. 80. MORTONVS pyret. Ex I. C. VI. p. 37. SENAC l. c. L. II. C. IX. p. 256. PRINGLE l. c. p. 237. alii et obstat infaustus euentus Eph. N. C. Dec. II. a. 6. o. 228.

Quidam tamen empiricus multos curauit tertianarios, purgando semel leui medicamento, postea venam aperiendo in ipso accessionis initio, eo cum fructu, vt accessio valde exigua adpareret, nec rediret; vt videre est apud RIVERIVM obs. adi. dec. V. p. 367. Sic et alia historia apud eundem legitur. Nimirum in septimestri grauida, correpta duplici tertiana, ter vena secta est, atque alia propinata sunt remedia, sed absque emolumento. Tandem sub initium paroxysmi instituta est, vt febris omnino fugaretur. obs. Cent. IV. obs. 73.

Et RAYGERVS ad SPINDLERI obs. 35. venae-sectionem, inquit, sub initium paroxysmi cum PRIENS saepe opti-

optimam esse non tantum in quartana, verum et tertiana ipse expertus sum: et alibi: saepius venaesectionem adhibui ipsa hora imo sub initium paroxysmi maximo cum effectu, in not. ad RVLANDI thes. med. de febr. tert. Ac SAVVAGESIVS: phlebotomia, inquit, in aestu febrili potissimum collocatur de febr. interm. cur. l. c. T. I. p. 347. — In tertiana legitima, phlebotomia, nisi aeger sit senex, infans, vel convalescens, insituatur, imo pro necessitate repetatur in accessu. l. c. p. 350. — Curatio quartanae exigit phlebotomiam in accessu, nisi plures iam febris accessus expertus aeger sit debilis aut senex l. c. p. 355.

Digna sunt, quae notentur, haec CLEGHORNII l. c. C. III. p. 187. *Aus neuern Erfahrungen wissen wir, dasz man die Aderlasse während der ganzen Perioden vornehmen kann, und nur alsdenn ist sie schädlich, wenn man sie während des Frostes, oder wenn der Frost bevorsteht, vornimmt. Seit einigen Jahren öfnete ich, durch das Beispiel einiger berühmten Aerzte (ASTRUC, GOVRRAIGNE) bewogen, insgemein zu Anfange der Fieberhitze die Ader. Der Kranke verspürete unmittelbar darauf eine Erleichterung; die übermäßige Hitze des Körpers wurde geringer, und die kritische Schweißse brachen eher und häufiger aus. War aber diese Zeit des Paroxysmus bereits vorüber, so liefs ich des Abends, wenn der Paroxysmus nachliefs oder aufhörte, die Ader öfnen.*

XXIII.

Quantum sanguinis detrahendum sit, et quoties fecanda sit vena, et morbi vehementia, et aegri vires, et epidemia determinat. Quo magis vero intermittens ad

D 3

con-

continuum accedit, eo plus, aut crebrius, ceteris paribus, sanguis detrahendus. Sed in simplici vere intermittenti, siue duplici, vbi sola plethora peccat aut indicat, vna aut duae venae sectiones sufficiunt; nisi symptomata plures postulant.

Quod denique *locum* attinet, ex quo sanguis detrahendus sit, is certe non religiose disquirendus est. Atque eorum historias, qua venae cuiusdam, v. g. saluataellae, sectio admodum proficua fuit in intermittentibus, sic explico, vt sanguinis copiae imminutae idem adscribam, certe non singularem in loco vim quaeram. Tamen, si suppressis aut catameniis, aut haemorrhoidibus febris aut sustentata, aut orta esse existimatur, tum in pede merito instituitur, aut hirudines ad anum adplicantur.

XXV.

Sed etiam *contraindicantia venae sectionis* in febris intermittentibus attendenda sunt. Huc pertinet:

- a) *plethorae absentia* in febris intermittentibus (aut si positivae thesisi enuncianda est; *febris intermittens per se venae sectionem vix indicat.*) Tantorum virorum in arte medica testimonia, quibus, venae sectionem in intermittentibus febris non esse celebrandam, docuerunt, plura omnino occurrunt, vt eadem non omnino negligenda esse videantur. Sic SYDENHAMVS opp. T. I. p. 54. vir summus: „Intermittentium autumnalium curatio-
 „nem non sine ingenti discrimine per phlebotomiam
 „tentari, frequenti nimis obseruatione iam olim didici
 „(ante corticis Peruuiani vsum.) Etenim in tertianis
 „(maxime si ea constitutio admodum fuerit epidemica)
 „hac

„hac methodo sanandis, nisi chirurgi gladiolus eodem
„i&u, quo venam pertundit, ipsam etiam febrem con-
„fodiat, dictae febres, etiam in vegetioribus et athle-
„tice cetera valentibus, non nisi longo temporis tractu
„expugnari se patiantur: in prouectioribus autem diu-
„tinum febris cruciatum demum mors excipit. Adde,
„quod venaesectio alia etiam symptomata illa maturius
„accerfuit, quae febres autumnales intermittentes
„in statu declinationis vel comitari diximus, vel a ter-
„go sequi.“ Atque hunc secutus **BOERHAAVIUS**
aphor. 762. „venae sectio, edixit, nocet per se sem-
„per, prodest alias casu.“ Ita quoque **ELLERVS**
Obs. de cogn. et cur. morb. p. 91. „de sanguinis de-
„tractione ex secta vena, numquam vidi ablatam ter-
„tianam febrem, et ex reiteratis eiusmodi detra&io-
„nibus tenaciorem illam obseruavi, et in febrem len-
„tam secedentem, he&ticae antecursorem.“

Atque ii quoque supra §. XVII. siue adducti viri,
licet sub plethora admitterent, eandem tamen in vniuer-
sum haud commendant: v. g. **HOFFMANNVS**, *van*
SWIETEN, alii. Ita **HUXHAMVS** opp. T. II.
p. 35. „Inconuenientes euacuationes, inquit, quae
„sanguinis missione et purgatione fiunt, — — — has
„febres valde anomalas, pertinaces et periculosas red-
„dunt, ac, vt in malignas putridas vel lentas neruosas
„degenerent, saepius efficiunt: alias illae hydrope, i-
„ctero, aut viscerum abdominalium obstructione vniuer-
„sali et frequenter morbis, genus neruosum adficiuntibus
„terminantur.“

Certe

XXVI.

Certe *b) si febris mitis est, neque extensa, nec duplex,*
c) aeger exhaustus, aut cachecticus merito omittitur. Hinc
 congrue SENACVS l. c. p. 229. haec stabiliuit: „In quo-
 „cumque febrili motu, absconum sane esset, ad venae se-
 „ctionem confugere; sunt febres, in quibus ab ea abstinere
 „licet et oportet; tales sunt eae, quae leuiores sunt,
 „aut quae viribus exhaustis vel certis exantlatis morbis
 „superueniunt.“

d) contraindicat etiam interdum epidemica constitutio.
 Sic RAMAZZINI const. epid. Mutin. SYDENH. opp. T. II.
 p. 27. 28. haec memoriae prodidit: „Disquisitione di-
 „gnum est, cur in hac constitutione tam saepe contigerit,
 „quod tertiana simplex in duplicem migrarit ea ipsa die,
 „qua secta est vena. — Culpanda certe hic est venae se-
 „ctio tamquam non aptum remedium, — — regeram
 „ego, nullas fere duplices tertianas toto veris tempo-
 „re visas esse, tum ruri, tum in hac vrbe, nisi eas, quas
 „venae sectio geminarit, quare non video, quomodo
 „ab hoc crimine phlebotomia tamquam innocens possit
 „absolui.“ Similia occurrunt apud AMATVM LVSI-
 TANVM Cent. I. curat. 2. HOFFMANNVM cas. cent.
 II. et III. cas. 200. aliosque. RRINGLE l. c. p. 246.
 quoque obseruauit, in locis paludosis humidisque, ve-
 naesectionem minus esse necessariam, quam in iis, quae
 in locis siccis grassantur.

XXVII.

Itaque finem libello imponimus his SENACI l. c. p.
 233. 234. verbis. *Atqui ex millenis obseruationibus constat,*
venae sectionem in febris intermittenibus fuisse admodum
proficuum; si quando nocuisse visa est, non fuit accurata me-
dendi ratio; medici ergo aut aegri culpa accidit, quod sangui-
nis missione tam audacter exprobratur. — — Hinc si ferant
vires, venae sectio celebranda, nec nisi symptomatum vi
ad eam adigi debemus.

KD. 78

PICA

(1)
DE
SANGVINIS MISSIONIS
IN
FEBRIBVS INTERMITTEN-
TIBVS VUTILITATE

PRAESIDE

PETRO IMMANV

PHIL. ET MED. DOCT. MED. TH
PVBL. ORDIN. ACAD. CAESAR. N
FVRT. SCIENT. VTIL. ITEMQV
SCRVTATOR. ET DVICAL. TEVT
MEDICI HOC T

AD DIEM NOVE

MEDICAM ET CHIR

LAV

LEGITIME

PVBLIC

AV

CHRISTOPHORVS

ISLEBIA - M

TRAIECTI A

VTYPIS IOANNIS CH

